

УДК 18.01

Сабадаш Ю.С.*

КАЛОКАГАТИВНЕ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ Г. СКОВОРОДИ, П. ЮРКЕВИЧА, М. РЕРІХА

У статті досліджується калокагативне світосприйняття Г. Сковороди, П. Юркевича та їх вплив і зв'язок з "Живою Етикою" М. Реріха.

В одній із статей ми виклали наш аналіз розвитку поняття калокагатії в давньогрецькій філософії. А зараз маємо наголосити на методологічному функціонуванні його в творчості Сковороди, Юркевича та Реріха.

Вчення Г. Сковороди говорить про самопізнання людини та преображення її "серця". Життя людини Сковорода розуміє як процес безперервного духовного ростання, засобом якого виступає самопізнання. Цей духовний ріст має певні етапи. Спочатку людина є мовби зверненою всім своїм єством назовні. "Усі ми любопрахи", - пише Сковорода. Не знаючи істинних цінностей, відчуваючи муки Тантала, людина вимушена ганятися за привидами, за плінними радощами світу.

Потому настає другий етап, так би мовити, "комплекс абсурдності існування", бо не можуть "плоть, тінь і прах" задовольнити властиву людині жадобу душевної радості. Саме на цьому етапі, потрапивши в духовну безвихідь, людина й постає перед необхідністю самопізнання.

Значне місце в його творах посідають докази необхідності зазирнути всередину себе у пошуках вищих цінностей. Для пояснення своїх думок Григорій Сковорода використовує яскраві образи. Тінь дерева, яку приймають за саме дерево, птахи, що клюють намальовані плоди, - отаким є алегоричне зображення гонитви людини за привидом минулих радощів.

Преображення своєї свідомості шляхом спрямування психічної активності всередину себе з метою подолання поглиненості зовнішнім світом для наведення порядку у власному "домі" становить третій етап процесу духовного формування людини. Власне зміст вислову "Пізнай самого себе" вбачається Сковородою у важливому поділі "мечем духовним" світу і людини навпіл: на зовнішнє, на тлінне й вічне. "Розділи себе усього... Розділи на хвіст і голову"; "Розділіть серця ваші"; "Розділіть себе, щоб пізнати себе".

Сковорода каже про те, що в явищі слід розрізняти зовнішню форму й внутрішній зміст. Розділити світ і людину означає, за Сковородою, відокремити, розрізнити "чесне (свiate)" від "недостойного", "підле" від "дорогого".

Усвідомлення роздвоєності світу ставить людину перед проблемою вибору. Причому цей вибір зостається справою всього його подальшого життя: під час кожного вчинку людині необхідно максимально напружувати душевні сили для надання переваги інтересам вищого ґатунку. Душа людини являє собою немовби поле "борні" між вузьким, приземленим баченням світу з його турботою про непотрібні дрібниці та піднесеним світосприйняттям, яке, не втрачаючи окремих частин, вміщує водночас всесвітню широту й осягає природу в цілому.

Сковорода розумів, що уявлення про людину як про істоту тільки духовну було б абстрактією. Насправді індивід невід'ємний від своєї "нижчої", матеріальної природи: "Чи можливо, щоб була людина без плоті, крові й кісток?". Ідеалом для Сковороди був не аскетичний фанатизм, не загін плоті, а "зміщення центру ваги" свідомого життя особистості, ціннісна переорієнтація.

З концепції Сковороди випливає, що самопізнання - це процес, який супроводжує весь життєвий шлях людини, бо постійне зіткнення двох натур мікрокосму породжує рушійну силу розвитку калокагативної особистості. Найкращим підтвердженням цього був життєвий шлях

* ПДТУ, аспірант.

самого Сковороди, особистість якого була вільною від закріпощення, а доля – від статичності, своє життя він наповнив вищим змістом, красою, радістю та самовдосконаленням.

Ідея переображення, створення калокративної людини, як зазначалось, є центральною у філософській творчості Сковороди. Всі його твори перейняті пристрасним закликком, зверненням до кожної особистості, стати істинною людиною, із зовнішньої – внутрішньої, із тілесної – духовною і в такий спосіб поєднатися з природою всього сущого [1, 2].

Цікава з цього приводу й "філософія серця" Юркевича, яка за словами деяких сучасних дослідників є дуже близькою з вченням "Живої Етики" Рерихів.

Основні засади "філософії серця" Юркевич виклав у праці "Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого" [3], де розгортається цілісна філософсько-антропологічна концепція про серце як визначальну основу фізичного та духовного життя людини. Юркевич пропонує оригінальний погляд на людину як на конкретну індивідуальність.

Серце в філософії Юркевича – це скарбник і носій усіх тілесних сил людини; центр душевного й духовного життя людини; центр усіх пізнавальних дій душі; центр морального життя людини, скрижаль, на якому викарбуваний природний моральний закон.

Саме в серці людини, підкреслює Юркевич, міститься основа того, що її уявлення, почуття і вчинки набувають тієї особливості, в якій виражається душа цієї, а не іншої людини, й набувають такого особистісного, приватно-визначеного спрямування, за силою котрого вони суть прояви не загальної духовної істоти, а окремої живої, конкретної людини.

З усього цього Юркевич робить два принципово важливі для розуміння суті його "філософії серця" висновки: 1) серце може виражати, знаходити й досить своєрідно розуміти такі душевні стани, котрі за своєю ніжністю, духовністю й життєдайністю недоступні абстрактному знанню розуму; 2) поняття й абстрактне знання розуму, оскільки воно стає нашим душевним, станом, а не залишається абстрактним образом зовнішніх предметів, відкривається або дає себе відчувати й помічати не в голові, а в серці; в цю глибину воно мусить проникнути, щоб стати діяльною силою й рушієм нашого духовного життя. Інакше кажучи, розум має значення світла, яким осявається Богом створене життя людського духу. Духовне життя виникає раніше за розум, котрий є вершиною, а не коренем духовного життя людини. Закон для душевної діяльності, писав Юркевич, не покладається силою розуму як його витвір, а належить людині як готовий, незмінний, Богом встановлений порядок морально-духовного життя людства. Міститься цей закон у серці як найглибшій скарбниці людського духу.

Саме в цьому плані серед послідовників античних вчень і поглядів на органічний зв'язок людини з навколишнім світом маємо згадати подружжя Рерихів та їхню "Живу Етику". - Хоч її відділяє від праць Арістотеля понад дванадцять віків, а Сковороди й Юркевича 200-300 років, та вона так само присвячена аналізу проблем людського буття і так само кличе людей до усвідомлення та урахування своєї ролі, свого місця в еволюції всесвіту і перспектив свого існування, високої цінності розвиненої індивідуальності. Як же з точки зору "Живої Етики" людина повинна будувати своє життя, аби бути здоровою як духовно, так і фізично, щоб досягти досконалості?

Надзвичайно важливо прагнути до безкорисливої любові, каже "Жива Етика", вчитись любити людей, любити навколишню природу, берегти та охороняти її, розуміти, що вона стоїть за людським життям. Людина – частина природи, вважає Жива Етика. Наше життя і добробут прямо пов'язані з життям і благополуччям природи.

Справжня любов та, згідно з Живою Етикою, яка прагне віддавати, а не брати. Людина, серце якої сповнене любов'ю, є акумулятором і джерелом психічної енергії. Вона віддає без ліку, але й одержує без міри. Саме психічна енергія дає сили подвижникам та всім великим діячам працювати все життя во благо, долаючи надлюдські труднощі і напруження. Саме тому, зазначає Жива Етика, заповідь любові є головною в усіх релігіях: "Любіть одне одного", "Люби ближнього свого" та ін.

Необхідно також пам'ятати про Світ Вищий, про Ієрархію Світлх Сил Космосу, люблячу нас, як малих дітей, з намаганням допомогти нам. Мусимо розвивати своє серце, скеровуватись до Вивищеного Прекрасного, творячи таким чином живий сердечний зв'язок зі Світом Вищим. Прагнути зрозуміти сенс життя і високе, космічне призначення людини, радіти красі і величі Буття.

Конче потрібно кожній людині постійно самовдосконалюватись, викорінювати свої недоліки. Намагатись не допускати роздратування, виробляти в собі стан рівноваги, спокою, гармонії, котрі треба навчитись зберігати за будь-яких обставин. Ніколи не піддаватись страху, смутку, похмурості, пам'ятаючи про те, що над безсмертною сутністю людини ніхто і ніщо не владне, ніякі зовнішні обставини, що людина сама владика свого мікрокосмосу.

Особливо ж слід боротись зі своєю самістю, пам'ятаючи, що самість – наш найбільший і найпідступніший ворог. Впадання в самість нищівне для духу і може відкинути людину далеко назад.

То який же шлях за "Живою Етикою" є шляхом істинної духовної еволюції? "Духовність досягається лише очищенням думок та працею. Прямуйте по цьому вищому й найкоротшому шляху" [4].

Отже, в філософії Сковороди, Юркевича та Реріхів простежується калокагативне світосприйняття. Фундаментом їх вчень є самовдосконалення. Вони прославляють ідеал фізичної та духовної досконалості людини, а це і є калокагатія.

Ми не певні, що творчість розглянутих мислителів спадково пов'язана. Але співпадання сутностей їх поглядів не викликає сумніву.

Перелік посилань

1. Філософія Григорія Сковороди. – К., 1994.
2. Сковорода Г. Твори. – К., 1983.
3. Юркевич П.Д. Філософські твори. – М., 1990.
4. Реріх О.І. Листи. – Т.2. – Рига, 1940.

Сабадаш Юлія Сергіївна. Аспірант кафедри філософії Приазовського державного технічного університету, закінчила Харківський інститут культури у 1996 році. Основні напрями наукових досліджень – дослідження літературно-теоретичного спадку М.К. Реріха.

Видання 12.С 94

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н 34

ПРИАЗОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ПРИАЗОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Серія: ФІЛОСОФІЯ

Збірник наукових праць

Заснований у 2000 році

ВИПУСК № 1 - 2000

Маріупольський
державний університет
АБОНЕМЕНТ наукової
та художньої літератури
м. Маріуполь

Маріуполь

Ж

Маріупольський
державний університет
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
м. Маріуполь

48538

УДК 140.8

Наукові записки Приазовського державного технічного університету.
Гуманітарні науки. Серія: Філософія. - Маріуполь, 2000. - 102 с. - Вип.І.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

доктор технічних наук, професор

ЖЕЖЕЛЕНКО Ігор Володимирович

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Каргін Б.С., канд.техн.наук, професор /ПДТУ/

Рогозін В.М., зав. каф. філос., канд.філос.наук, професор /ПДТУ/

Члени редколегії

Левчук Л.Т., д-р філос.наук, проф. /Київський національний університет ім.Тараса Шевченка, м. Київ/

Новіков Б.В., д-р філос.наук, проф. /Національний технічний університет України "КПІ", м. Київ/

Ялі І.А., д-р філос.наук, проф. /Донецька економічна академія, м.Донецьк; Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь/

Гнатенко П.І., д-р філос.наук, проф. /Дніпропетровський державний університет, м.Дніпропетровськ/

Пронякін В.І., д-р філос.наук, проф. /Дніпропетровський державний університет, м.Дніпропетровськ/

Журнал включено до Переліку наукових видань ВАК України, в яких можуть друкуватись основні результати дисертаційних робіт.

У збірнику наводяться результати теоретичних досліджень вчених з проблеми світогляду.

Статті прорецензовані членами редакційних колегій за галуззю "Філософія".

Збірник призначений для наукових робітників, аспірантів, студентів.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Приазовського державного технічного університету (протокол № 2 від 1 листопада 2000 р.)

Адреса редакції збірника: 87500, м.Маріуполь Донецької обл.,
пров.Республіки, 7

ISBN 966-604-063-8

© Приазовський державний технічний
університет (ПДТУ), 2000